

بررسی چگونگی طراحی سیستم اجرایی چابک برای اقتصاد ملی

سجاد رحیمی مدیسه^{۱*} ، حسین قربانی^۲، صادق رحیمی مدیسه^۳

۱ پژوهشگر و مشاور مدیریت در صنایع و کسب و کارها

srahimim@elenoon.ir

۲ گرافیسیت و مشاور طراحی بسته بندی صادراتی

haft_7@yahoo.com

۳ کارشناس ارشد معماری و مشاور طراحی

sadegh.rahimi67@gmail.com

چکیده

اقتصاد ملی ما دارای ناکارآمدی‌هایی است که باید با ابزارها و روش‌هایی، این ناکارآمدی‌ها را به صورت تدریجی، فعال و مستمر کم‌رنگ و در نهایت حذف نمود. مهم‌ترین انگیزه برای این پژوهش، ارائه راهکارهایی کاربردی و اجرایی به مدیران و مسئولین کشور به منظور حل مشکلات فعلی اقتصاد در کشور بود و مهم‌ترین مسأله از نگاه این تحقیق، پاسخ به این سؤال است که: چگونه می‌توان با سریع‌ترین، چابک‌ترین و مؤثرترین شکل ممکن، برای اقتصاد ملی سیستم سازی نمود؟ پژوهش حاضر یک تحقیق توصیفی - مقطعی بود که در آن جمع‌آوری اطلاعات از طریق دانش تخصصی نویسنده مسئول و همکاران، مطالعه کتابخانه‌ای، جدیدترین مقالات مرتبط با موضوع در پایگاه‌های داده مهم و شناخته شده علمی و پژوهشی و با استفاده از کلمات کلیدی مرتبط با روایی و پایایی پژوهش‌های کیفی صورت گرفت. مهم‌ترین راهکار و ایده ای کاربردی که در این تحقیق بر محققین روشن شد، بکارگیری مدیریت چابک با محوریت ایجاد امپراتوری اقتصادی جمهوری اسلامی ایران است. نتایج دستاورد نشان داد که طراحی سیستم‌های اقتصادی چابک، منجر به غلبه بر تمامی مشکلات فعلی کشور خواهد شد. امپراتوری یاد شده، تنها یکی از ثمرات بابرکت این رویکرد مدیریتی ملی در جهان خواهد بود و این چشم‌انداز، به شرط اهمیت به جایگاه علم و پژوهش توسط متخصصین واقعی، قابل دستیابی خواهد بود.

واژه‌های کلیدی: سیستم سازی برای اقتصاد، مدیریت چابک، اقتصاد ملی، طراحی سیستم، چابکی

Study how to design agile executive system for the national economy

Sajjad Rahimi Madiseh^{1*}; Hosein Ghorbani²; Sadegh Rahimi Madiseh³

1- Researcher and management consultant in industries and businesses
srahimim@elenoon.ir

3- Graphic Designer and Export Packaging Design Consultant
haft_7@yahoo.com

4. Master of Architecture and Design Consultant
sadegh.rahimi67@gmail.com

Abstract

Our national economy has inefficiencies that should be gradually, actively and continuously eliminated by means of methods and methods. The main motivation for this research was to provide practical and executive solutions to the managers and authorities of the country in order to solve the current problems of the economy in the country. The most important issue in this study is to answer the question: how can we get the fastest, most agile and most effective possible form, For the national economy? The present study was a descriptive cross-sectional study in which the collection of information through specialized knowledge of the responsible author and colleagues, library study, the latest articles related to the subject in important and well-known scientific and research databases and using keywords related to narrative and The reliability of qualitative researches was carried out. The most important application and practical idea that has been made clear to researchers in this study is the use of agile management with the focus on creating the economic empire of the Islamic Republic of Iran. The results showed that agile economic systems design would lead to overcoming all current problems in the country. The empire is just one of the most frustrating fruits of this national managerial approach in the world, and this perspective will be achievable, given the importance of the status of science and research by real professionals.

Keywords: *System building for economics, agile management, national economy, system design, agility*

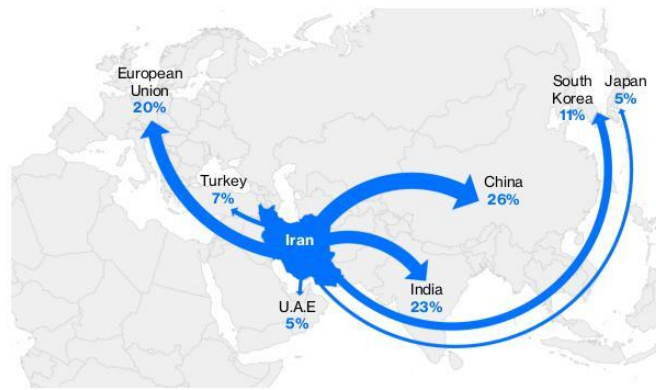

مقدمه

ساماندهی وضعیت اقتصادی، یکی از اولویتهای استراتژیک کشور در برهه فعلی است. در شرایطی که بسیاری از کشورهای پیشرفته و توسعه یافته، تاب دیدن ایران اسلامی در عرصه های گوناگون بین المللی را ندارند و حتی منافع خود را نیز در نظر نمی گیرند (شکل ۱)، اقتصاد، نقشی مهم و کلیدی در تثبیت این حضور دارد. وقتی تمامی اجزای یک اقتصاد به درستی در کنار هم قرار بگیرند، دارای انسجام در اجرا نیز خواهند بود. در نتیجه نگرانی های اقتصادی مردم نیز به شدت کاهش پیدا خواهد نمود.

Iran's Oil Flows

China is the only buyer of Iran's oil likely to stand firm against U.S. sanctions

Note: Main EU buyers of Iranian crude are France, Greece, Italy and Spain.
Average export data January-June 2018.
Source: Bloomberg tanker tracking

BloombergOpinion

شکل ۱: خریداران عمده نفت ایران در دنیا. چین، تنها خریداری که محکم در برابر تحریم های امریکا ایستاده است.

یک سیستم اجرایی چابک برای اقتصاد ملی می تواند دغدغه های ذکر شده در بالا را به خوبی پوشش و برای آن راه حل های متعدد ارائه دهد. یادآور می شود که تحریم های بین المللی علیه ایران، فشارهایی را به ساختار اقتصادی کشور تحمیل کرده و خواهد کرد که برخی از آنان عبارتند از:

- از دست رفتن ۴۲۴ میلیون دلار درآمد ارزی حاصل از صادرات فرش
- حذف شدن ۱,۳۷ میلیون دلار خاویار صادراتی از درآمدهای ملی
- محرومیت ایران از دسترسی به ۶۴,۵ تن طلا در معاملات بین المللی
- بحران در صنعت خودروسازی کشور به دلیل خروج کمپانی های رنو و پژو و دایملر

سه مزیت مهم سیستم سازی چابک برای اقتصاد ملی عبارتند از:

- رشد درآمدی پایدار در همه بنگاه های اقتصادی
- افزایش بهره وری در فرآیندها با توجه به تحریم های اقتصادی علیه کشورمان
- کاهش هزینه ها با محوریت حفظ شغل های موجود و افزایش اشتغال زایی پایدار در بنگاه های اقتصادی

¹ bloomberg.com

² (ایسنا، ۱۳۹۷)

بیان مسأله

سیستم سازی برای اقتصاد کشور یکی از اولویت‌های مجلس برای نظام فعلی و آینده جمهوری اسلامی ایران است. در عین حال اجرایی بودن این سیستم، یکی از چالش‌های این استراتژی محسوب می‌شود؛ چرا که آیین نامه‌های اجرایی اقتصادی بر مبنای همین سیستم سازی صورت خواهد گرفت. (شکل ۲) به همین دلیل با در نظر گرفتن این مسأله، این پژوهش تلاش می‌کند چگونگی طراحی یک سیستم اجرایی چابک را بررسی و در انتها به ارائه پیشنهاداتی در این راستا بپردازد.

شکل ۲: اقتصاد پیچیده است و کلید اجرای درست آن، نگاه علمی و تخصصی است.

روش تحقیق

در این پژوهش ابتدا با تکیه بر تحلیل متون به شیوه تحلیل و نقدی، مفهوم "سیستم سازی برای اقتصاد" مشخص و سپس علاوه بر دانش و تخصص فردی نویسندگان مقاله، به جستجوی متون مرتبط با این موضوع پرداخته شد. از بین ۱۱۹ مقاله مرتبط با موضوع پژوهش، ۱۹ مقاله به شیوه نمونه‌گیری هدفمند و مرتبط با حداکثر انطباق مفهومی انتخاب شد و ساخت مجدد و مستدل مفهوم از یافته‌ها در پژوهش‌های گوناگون به دست آمد. پس از آن با تحلیلی انتقادی، مستندات مربوط به مفهوم اقتصاد ملی و مدیریت چابک و ارتباط بین این دو، دوباره ساخته شد. در این پژوهش همه موارد اخلاقی رعایت شده است.

یافته‌ها

امروز مدیران بلندپایه نظام بیش از هر زمان دیگر نیاز دارند که از دل اقتصاد ملی کشور عزیزمان بیرون بیایند و از بالا به سیستم فعلی نگاه کنند. این مؤثرترین روش مدیریت چابک در اقتصاد است. چابکی عبارت است از قابلیت یک شرکت برای بقا در یک محیط رقابتی دارای تغییرات پیش‌بینی نشده و مستمر^۱ در دنیای پیش رو که همواره اطلاعات در حال افزایش و تغییرات سریع و غیر قابل پیش‌بینی می‌باشد، ارتقاء دانش اطلاعاتی برای رسیدن به اهداف سازمانی و دستیابی به مزایای رقابتی، در سایه چابکی سازمانی امری مهم تلقی می‌شود.^۲

روش مدیریت چابک می‌تواند به طراحی سیستم اجرایی چابک برای اقتصاد ملی کمک کند. مدیریت چابک بر مبنای عمل‌گرایی است و نه آیین‌نامه‌های ناتوان در حل مسائل سازمان‌های بی‌رمق دولتی. مدیریت چابک، به ما رویکرد برخورد فعال با

^۱ (رحیمی مدیسه و حسینی، ۱۳۹۷)

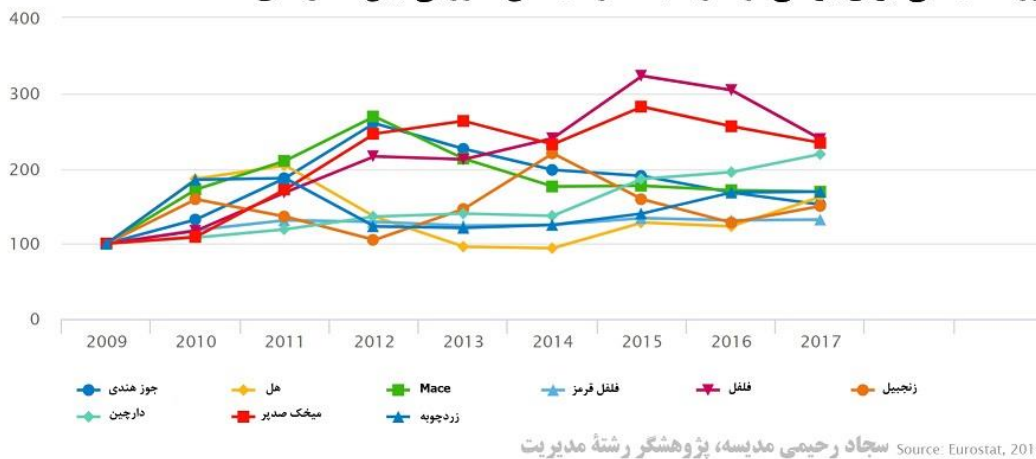
^۲ (ملاتی و سیدی، ۱۳۹۷)

چالش‌ها را می‌دهد. محمدرضا معاشرتی، نویسنده کتاب عمل‌گرایی معتقد است که استخراج صحیح دلایل بروز یک چالش، نقش مؤثری در موفقیت اجراها در هر فرآیندی را خواهد داشت. مدیریت چابک، رویکردی نسبتاً جدید در فضای علمی مدیریت است که نویسنده مسئول مقاله در پژوهشی جداگانه به این مهم پرداخته است که در این مجال، شرح همه موارد اشاره شده در آن ممکن نیست؛ اما با توجه به موارد بیان شده در تحقیق مذکور، باید گفت که ظرفیت‌ها و فرصت‌های صنعتی و سرمایه‌گذاری ایرانی که در گذر از مسیر جهانی شدن قرار دارد، مانند کویری که تشنه از آب است، نیازمند معرفی و احصاء و تنها ابزار کارآمد در این رهگذر، دیپلماسی اقتصادی و رایزنان اقتصادی هستند. در سیستم اجرایی چابک اقتصادی، فرایندها به طور مؤثر منابع مالی را تشخیص داده و تبادل و تقویت دوجانبه را دنبال می‌کند.

منظور از رایزنان اقتصادی، تنها تجار اتاق بازرگانی و یا دیپلمات‌ها در سفارت‌خانه‌ها نیستند. گاهی یک پژوهشگر و یا متخصص در حوزه‌های مرتبط با اقتصاد از جمله مدیریت، می‌تواند به تنهایی ایده‌پردازی‌های اجرایی مناسبی برای اقتصاد کشور نماید. اقتصاد چین، نمونه‌ای از عملیاتی نمودن مدیریت چابک در عرصه بین‌المللی به حساب می‌آید که خود بحثی مفصل و پژوهشی جداگانه را می‌طلبد. ایران می‌تواند از چین الگوبرداری‌های مؤثری نماید، اما این موضوع نیازمند توجه بیشتر بدنه دولت و حاکمیت به پژوهش و تحلیل‌های مدیریتی است.

رشد قیمتی برای برخی از ادویه‌جات و گیاهان دارویی بین سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۵

سجاد رحیمی مدیسه، پژوهشگر رشته مدیریت Source: Eurostat, 2018

شکل ۳: روند کلی قیمت ادویه‌جات و گیاهان دارویی در بازارهای جهانی، رو به صعود است.

امپراتوری اقتصادی جمهوری اسلامی ایران

مشکلات اقتصادی را می‌توان با نگاه کارشناسی و کاربردی تحلیل و سپس فضای خالی ناشی از مشکلات را پر نمود. ایران با تکیه بر تجارب ۴۰ سال گذشته خود، می‌تواند هم‌اکنون از ظرفیت عظیم نیروهای انسانی متخصص به خصوص تحلیلگران و پژوهشگران جوان بهره‌های فراوان ببرد. زمینه‌های فعالیت بکر و دست‌نخورده در ایران فراوان است، به شرطی که با دانش و پشتوانه علمی همراه باشد.

^۱ (صفحه ۸۲)

^۲ (احمدی و جلال پور، ۱۳۹۷)

به عنوان مثال گیاهان دارویی و فعالیت‌های اقتصادی مرتبط با این حوزه، یکی از فرصت‌های منحصربه‌فرد برای جهش اقتصادی ایران است. بانک جهانی اعلام کرده است که در سال ۲۰۵۰ سهم تبادلات گیاهان دارویی و فرآورده‌های مرتبط در دنیا به ۵۰۰۰ میلیارد دلار بالغ، خواهد شد (شکل ۳)؛ البته در حال حاضر سهم تبادلات گیاهان دارویی و فرآورده‌های مرتبط با آن در دنیا حدود ۱۲۳ میلیارد دلار بوده و متأسفانه کشور ما از این تبادلات، سهم بسیار ناچیزی دارد. (حدود ۳۰۵ میلیون دلار با احتساب صادرات زعفران و گل محمدی) در این راستا، می‌بایست با توجه به سند ملی گیاهان دارویی که به تأیید شورای عالی انقلاب فرهنگی کشور و مقام معظم رهبری رسیده است، جمع فعالیت‌های مرتبط با حوزه طب سنتی ایرانی و گیاهان دارویی توسعه و گسترش یافته و عرصه کشت تولید این سرمایه ملی و مظلوم کشور تا سال ۱۴۰۴ به بیش از ۵۰۰،۰۰۰ هکتار برسد؛ به طوری که هماهنگ با توسعه فعالیت‌های کشاورزی، عرصه‌های صنعتی و تجاری نیز رشد و توسعه پیدا کنند تا بتوانیم در آینده نزدیک به عنوان یکی از ده کشور بزرگ تولید و صنعت گیاهان دارویی جهان، قرار گرفته و سهم عظیمی در تولید درآمدهای ارزی و غیرنفتی داشته باشیم. (شکل ۴)

درصد سهم کشورهای خاورمیانه از صادرات گیاهان دارویی

کشور	افغانستان	ترکیه	عربستان	عمان	قطر	یمن	لبنان	سوریه	اردن	عراق	ایران
سهم (درصد)	۵۳.۸۶	۱۱.۵۱	۱۰.۸۲	۶.۳۲	۳.۳۸	۲.۷۲	۰.۶۵	۰.۶۵	۰.۴۹	۰.۳۱	۰.۰۱

شکل ۴: رتبه آخر ایران در صادرات گیاهان دارویی

به طور کلی، پایه‌های این امپراتوری و چگونگی سیستم اجرایی آن، موضوع مورد علاقه و پیگیری نویسندگان مسئول این پژوهش هست که ان‌شالله به شرط حیات، به آن در پژوهش‌های آتی خواهیم پرداخت. ولی یکی از پایه‌های این امپراتوری، "اقتصاد اسلامی" با نگاهی کاربردی و عملیاتی است؛ اقتصادی با اجرای چابک و پشتوانه قوی علمی و پژوهشی. پایه دیگر این امپراتوری، روش مدیریت امیرالمؤمنین حضرت علی علیه‌السلام است که البته باز هم آن نکته ظریف وجود دارد و دوباره تأکید می‌شود: نگاهی کاربردی و عملیاتی با اجرای چابک. نظارت بر دولت، اصول مدیریت و وظایف مدیران، اصول گرای، اعتدال و اصلاحات، اخلاق سیاسی و اقتصادی، نحوه کشورداری و توجه ویژه به علم حقیقی و عالمان ارزشمند، بخش‌های مهم دیگر این امپراتوری هستند که اگر خدا بخواهد، در پژوهش‌های بعدی به طور مبسوط، این مفهوم نوین را باز و به صورت کاربردی و قابل بهره‌برداری، شرح خواهیم داد.

آسیب‌ها و موانع

عدم حمایت قانونی از کارآفرینان و سرمایه‌گذاران، یکی از مهم‌ترین چالش‌های طراحی سیستم اجرایی چابک برای اقتصاد کشور به حساب می‌آید. تا زمانی که قانون در حوزه اقتصاد به شکل استقرار پیدا نکند، نمی‌توانیم سیستمی منطبق با شرایط روز تنظیم و از آن برای حل مشکلات کمک بگیریم.

^۱ (تارنمای پژوهشکده گیاهان دارویی یزد)

پیچیدگی اقتصادی ایران، از دیگر موانع رویکرد این پژوهش است. این پیچیدگی سبب می‌شود که مدیران و حتی کارشناسان مرتبط در بنگاه‌های مختلف اقتصادی (اعم از دولتی یا خصوصی) نتوانند مفاهیم اقتصاد و مدیریت را به درستی ترکیب و از آن محصولی قابل استفاده برای سیستم متبوع خود برداشت نمایند. الگوبرداری غلط از اقتصاد دیگر کشورها و یا کپی نمودن (بدون تعریف پروژه بهبود) یکی از تبعات این پیچیدگی است. جمهوری اسلامی ایران در تولید ناخالص داخلی، جایگاه مناسبی ندارد؛ اما مشاهده برخی آمارها (شکل ۵) به خوبی اهمیت پیچیدگی در توسعه اقتصادی کشورها را نشان می‌دهد.

BY THE NUMBERS

The global economy by GDP

\$74 trillion

is the size of the global economy, according to World Bank data

40

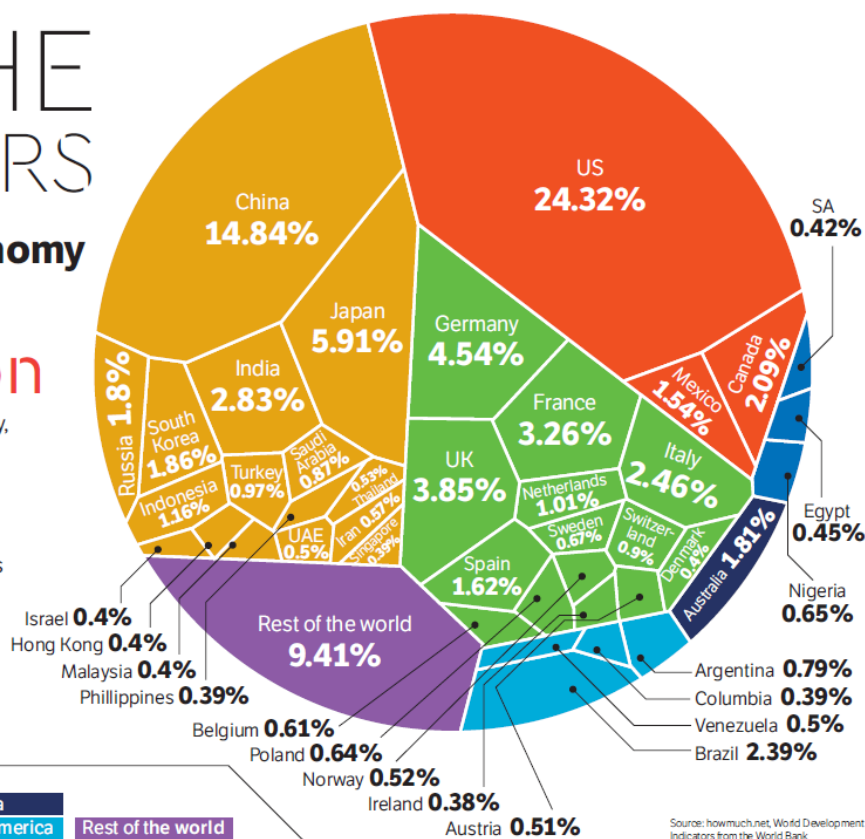
of the world's largest economies are plotted here

155

countries make up the "rest of the world" section of this chart

Continents

Africa	Asia	Australia
Europe	North America	South America
Rest of the world		

Source: howmuch.net, World Development Indicators from the World Bank

شکل ۵: هر چه پیچیدگی بیشتر باشد، توسعه اقتصادی دشوارتر خواهد بود. ایران حتی ۱٪ تولید ناخالص ملی دنیا را ندارد.

مدرک‌گرایی، از دیگر آسیب‌ها و موانع جدی طراحی سیستم‌های اجرایی چابک برای اقتصاد ملی، آیین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و قوانین اجرایی است. این موضوع در سازمان‌های دولتی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند، چون متأسفانه بسیاری از کارکنان به دلیل امنیت نسبی شغلی، دست از توسعه فردی و مطالعه برداشته و یا صرفاً به دنبال ادامه تحصیل برای گرفتن مدرک کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا هستند. مدرک‌گرایی بدون دانش کافی و کاربردی، آسیبی جدی به اجرایی شدن ایده‌ها و پیشنهادات موجود در این پژوهش است.

اشرافی‌گری، از جمله موانع مهم تحقق عدالت اقتصادی در جامعه است. مسئولان و مدیرانی که در نظام اقتصادی اسلامی در دام تجملات بیفتند، از صرفه‌جویی غافل می‌شوند و ثروت و سرمایه شخصی و بلکه تولید جامعه را به تباهی می‌کشاند. اشرافیت و اسراف کاری، عقب‌گرد اقتصادی جامعه را در پی دارد و از دیگر پیامدهای آن، فقر، ورشکستگی و وابستگی است.^۱

خام‌فروشی و صادرات بدون ارزش افزوده و بسته‌بندی مناسب، از دیگر آسیب‌ها و خطرات جدی در مسیر توسعه اقتصادی است. به عنوان مثال در بحث گیاهان دارویی، خام‌فروشی گیاهان بدون یک نظام قانون‌مند، به این بخش می‌تواند صدمه‌های جبران‌ناپذیری وارد نماید.

نکته بسیار پراهمیت و پایانی در این قسمت را با تأکید بیان می‌نماییم که این پژوهش، در عین نگاهی تخصصی به فرایندها و مشکلات، باید با اجرایی صحیح به عنوان الگو مورد بهره‌برداری قرار بگیرد. کشور عزیزمان با چالش‌های متعددی مواجه است که ضرورت پرداختن به ایده‌های این مقاله و حمایت از پژوهش‌های آتی را روشن می‌سازد. نباید برخی از مدیران و تصمیم‌گیران، با برداشتی جزیره‌ای از محتوای این پژوهش، به ارکان اقتصاد ملی کشور ناخواسته آسیب وارد نمایند.

نتیجه‌گیری

« اگر چند نفر با هم اراده کنند تا به هدفی برسند، هیچ چیز برایشان غیرممکن نیست. » اقتصاد کشور عزیزمان در آستانه فصلی تازه است. نفت، پایه اصلی اقتصاد ملی ماست؛ اما اگر می‌خواهیم سیستم اقتصادی چابکی را اجرایی نماییم، باید به سمت منابع درآمدی جذاب دیگر از جمله توسعه صنایع انرژی، صنایع پایین‌دستی و میان‌دستی پتروشیمی، معادن، دسترسی فوق‌العاده ما به آب‌های آزاد بین‌المللی، ظرفیت‌های علمی و پزشکی، گردشگری، تجارت با شرق و... برویم. این موضوع نیازمند تفکری استراتژیک و سیستمی است که از علم و دانش واقعی نشأت می‌گیرد. (شکل ۶) همه ما در هر سطحی، به تفکر استراتژیک نیاز داریم و این موضوع برای مدیران و مسئولان کشور، حساسیت بیشتری دارد. چه سرباز باشیم و چه خانه‌دار، چه کارمند باشیم و چه رئیس مدرسه، چه ورزشکار باشیم و یا دیپلمات، باید همگی نسبت به اقتصاد ملی خود احساس مسئولیت کنیم و تلاش نماییم ابهت و بزرگی ایران عزیز را با ایدئولوژی و مفاهیم اسلام ناب محمدی (ص) ترکیب و به جهانیان ارائه نماییم.

برخی پیشنهادات:

ایده‌ها و پیشنهادهایی که می‌توان ارائه داد، متعدد هستند؛ اما به چند مورد از مهم‌ترین آنها اشاره خواهد شد. بدیهی هست که نویسندۀ مسئول^۲ این مقاله و همکاران، آمادگی هرگونه همکاری حرفه‌ای و مشاوره به ارگان‌های دولتی، حاکمیتی و کسب‌وکارهای خصوصی را با هدف تقویت اقتصاد ملی کشور و جلب رضایت آقا امام زمان (عج) را دارند:

- کمک از متخصصین کشور به ویژه جوانان تحلیلگر و پژوهشگر مدیریت (بدون نگاه مدرک‌گرایی) برای مشاوره به ارگان‌ها و سازمان‌های دولتی و بخش خصوصی با هدف استحکام بخشی ساخت درونی قدرت کشور

^۱ (موسوی، ۱۳۹۵)

^۲ (محرک موفقیت، صفحه ۱۱۲)

^۳ (تماس با نویسندۀ مسئول: ۰۹۹۰۲۴۲۶۷۳۷)

- ایجاد تیم مشاورین جوان برای مدیران سازمان ها و صنایع دولتی از بین جوانان مستعد و توانمند پژوهشگر در درون خود این ارگان ها
- اجرایی کردن مدیریت چابک با محوریت حفظ شغل های موجود دولتی و افزایش آن در بخش خصوصی برای نیروی کار جدید به ویژه متولدین دهه های هفتاد به بعد
- استفاده از رویکرد تفکر سیستمی به صورت کاربردی در تحلیل و برنامه ریزی های کلان اقتصادی کشور
- لحاظ نمودن مدرک تحصیلی دانشگاهی به عنوان آخرین و بخشی از مجموعه پارامترهای ارزیابی کارکنان در هر سیستم و یا مجموعه اقتصادی کشور، اعم از دولتی و خصوصی

برای پیشرفت علمی از همه توانایی های غربی ها
استفاده کنید و از شاگردی کردن و یاد گرفتن هرگز
پرهیز نکنید، زیرا ما از شاگردی کردن ننگمان نمی آید؛
بلکه از «همیشه شاگرد ماندن» ننگمان می آید.

از بیانات رهبر معظم انقلاب
در دیدار مسئولان و محققان
ستاد توسعه علوم و فناوری های شناختی
پنجشنبه ۰۲ بهمن ۱۳۹۷

شکل ۶: سیستم اقتصاد چابک از علم و دانش واقعی نشأت می گیرد.

منابع

- خیرگزاری ایسنا، ۱۳۹۷، تحریم با اقتصاد ایران چه می کند؟، کدخبر: ۹۷۰۵۱۹۱۰۰۲۶، جمعه / ۱۹ مرداد ۱۳۹۷ / ۱۶:۲۷
- رحیمی مدیسه سجاده، حسینی سیداسماعیل (۱۳۹۷)، بررسی اجرایی بودن مدیریت چابک در سازمان های ایرانی، کنفرانس ملی پژوهش های نوین در مدیریت و مهندسی صنایع، ۲۱ آذر ۱۳۹۷
- احمدی عبدالرضا، جلال پور شیوا، ۱۳۹۷، مناقشه برجام و ورود ایران به کشورهای در حال توسعه، کنفرانس ملی دستاوردهای نوین جهان در تعلیم و تربیت، روانشناسی، حقوق و مطالعات فرهنگی اجتماعی، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، ۳۱ خرداد ۱۳۹۷
- ملایی الهه، سیدی قهفرخی فاطمه سادات، ۱۳۹۷، بررسی تاثیر دانش اطلاعاتی کارکنان بر چابکی سازمانی در دانشگاه پیام نور، همایش ملی مدیریت و اقتصاد با رویکرد اقتصاد مقاومتی، ۲۰ اردیبهشت ۱۳۹۷
- <http://imp.ac.ir>، یزد، انتهای بلوار کاوش-مجمع تحقیقاتی جهاددانشگاهی-پژوهشکده گیاهان دارویی تلفن: ۰۲۶-۳۴۷۶۴۰۱۰
- موسوی سیدعبدالعظیم، ۱۳۹۵، پایان نامه با عنوان "اشرافی گری و آسیب های آن از دیدگاه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری"
- لشکر بلوکی مجتبی، جلالی سید حسین، ۱۳۹۷، ذهن استراتژیست، چاپ اول، تهران، انتشارات آریانا قلم
- نصیری الحسینی محمد داود، کریمی محمدحسین، ۱۳۹۷، محرک موفقیت، چاپ اول، قم، انتشارات سپهر اندیشه
- معاشرتی محمدرضا، ۱۳۹۷، کتاب عمل گرایی، چاپ اول، تهران، انتشارات نسل نو اندیش
- بیانات مقام معظم رهبری در سال ۱۳۹۷

- Julian Lee, bloomberg, 2018, Iran Oil Sanctions Will Hurt More Than You Think, August 12, 2018, 11:30 AM GMT+4:30